

INTERNET TARMOG‘I MAYDONINING YOSHLARNING ONGIGA TA‘SIRI VA BUNING OQIBATLARI

Nishanova Nigora Batirovna

X. Sulaymonova nomidagi Respublika sud ekspertizasi markazi

HKE laboratoriyasi davlat sud eksperti

moyluchik@bk.ru

ANNOTATSIYA

Maqolada bugungi kunda mamlakatimizda internet tarmog‘i orqali vujudga keladigan yoshlar orasidagi xavflarning asosiy omillari sifatidagi muammolar, omillar haqida so‘z boradi. Internet tarmog‘ining ushbu muammolarni keltirib chiqarishda o‘rni va ularga e‘tiborning ahamiyati, uning shaxsiy, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy muammolarni hal etishdagi asosiy tamoyillari ko‘rib chiqiladi. Yangi O‘zbekiston ravnaqining poydevori bo‘lib xizmat qiladigan yoshlarning xavfsizligi masalalarining echimini shakllantirish, amalga oshirish va yuksaltirishning yo‘llari va bir qator chora-tadbirlari taklif etilmoqda.

Tayanch so‘zlar: Internet, Yangi O‘zbekiston, yoshlar, taraqqiyot strategiyasi, tamoyil va omillar, ta‘lim, trigger, xavf, psixologik holat, ijtimoiy tarmoqlar.

Нишанова Нигора Батыровна

Государственный судебно-медицинский эксперт лаборатории КЭД
Республиканского центра судебных экспертиз имени Х.Сулайманова

moyluchik@bk.ru

АННОТАЦИЯ

В статье говорится о проблемах и факторах, которые являются основными факторами опасностей среди молодежи, возникающих через

Интернет в нашей стране на сегодняшний день. Рассмотрены роль Интернета в порождении этих проблем и важность внимания к ним, его основные принципы в решении личных, социальных, политических и экономических проблем. Предлагаются пути и ряд мер по формулировке, реализации и совершенствованию решения вопросов безопасности молодежи, которые служат фундаментом развития нового Узбекистана.

Ключевые слова: интернет, Новый Узбекистан, молодёжь, стратегия развития, принципы и факторы, образование, триггер, опасность, психологическое состояние, социальные сети.

Nishanova Nigora Batyrovna

State forensic expert of the DFE laboratory of the Republican Forensic Expertise

Center named after H.Sulaymanova

moyluchik@bk.ru

ABSTRACT

The article talks about the problems and factors that are the main factors of the dangers among young people in our country today through the Internet. The role of the Internet in causing these problems and the importance of attention to them, its main principles in solving personal, social, political and economic problems are considered. Ways and a number of measures are proposed to form, implement and improve the solution of youth security issues, which serve as the foundation of the development of the new Uzbekistan.

Key words: Internet, New Uzbekistan, youth, development strategy, principle and factors, education, trigger, risk, psychological state, social networks.

KIRISH

Istalgan vaqtda istalgan savolga javob olish imkoniyatini beruvchi **Internet**, ayniqsa, yoshlarning diqqatni jamlash va tahlil qilish qobiliyatiga salbiy ta'sir

ko'rsatmoqda. Ma'lumot har doim kompyuterda ekanligini tushunish odamlarni hech narsani eslab qolishdan qaytaradi.

Bernard Verber

O'zbekiston mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq milliy qadriyatlarni tiklashda umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligini, demokratik huquqiy davlat qurishda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanishini e'lon qildi.

Va fuqarolik jamiyati, yetuk avlodni shakllantirish. O'tgan o'ttiz yilda respublikamizda ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va ma'naviy sohalarda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi, xalqimiz ongi va hayotida tub o'zgarishlar ro'y berdi.

XXI-asr aloqa asri deb atalishi bejiz emas, chunki internet hozirda yetakchi aloqa vositasiga aylandi. U hamma uchun mavjud. Internet yordamida odamlar ko'plab shaxsiy muammolarni hal qilishni o'rgandilar. Bugungi kunda u kasbiy va ijtimoiy faoliyatda ajralmas hisoblanadi. Internet kundalik hayotni o'zgartiradi, odamlar o'rtasidagi muloqotning tabiatiga ta'sir qiladi, vaqt va makon chegaralarini kengaytiradi.

Internet texnologiyalari yordamida ochiq muloqot tamoyillari asosida yangi jamoalar yaratiladi, dam olish, muloqot qilish uchun yangi imkoniyatlar tufayli haqiqiy odamdan sezilarli darajada farq qilishi mumkin bo'lgan virtual "men" ning yangi tasvirlari shakllanadi. Bu holat yosh bolalarning Internetdan kattalar kabi faol foydalanuvchiga aylanishiga ham olib keladi. Ammo, qiziqarli imkoniyatlardan tashqari, Internet tarmog'i turli xil manbalaridan keladigan va har doim ham ishonchli bo'lmagan katta hajmdagi ma'lumotlarning bir zumda katta tezlikda tarqatilishning va u haqida tezkor fikr-mulohaza yuritish zarurati bilan bog'liq qator muammolarni keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, shuni ham tan olishimiz kerak, bu kabi muammolar bugungi kunda raqamli muhitda shaxsiy ishonchsizlik bilan bog'liq muammolar, virtual makonda axborot jarayonlarini tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy bazaning yo'qligi bilan bog'liq.

MASALANING O"RGANILGANLIK DARAJASI

Amerrikalik olim, tilshunos professori, Xomskiy ierarxiyasi deb nomlangan rasmiy tillar tasnifi muallifi shunday degan edi: "Odamlar bilan muloqot qilish, ularni ko'z o'ngingizda ko'rish boshqa narsa, javoban bir qator belgilarni qabul qilib, klaviaturani taqillatish boshqa narsa. Bunday aloqasiz va mavhum munosabatlarning jonli bevosita muloqotga zarar etkazishi odamlarning xarakteriga yoqimsiz ta'sir ko'rsatishidan qo'rqaman. Ularda odamiylik yo'qoladi" degan edi.

"Ijtimoiy tarmoqlarda insoniyat ko'pchilik uchun yagona va bitta "markazlashtirilmagan" asab tizimini qo'lga kiritdi-. Ijtimoiy tarmoqlar - bu foydalanuvchi tomonidan emas, balki kod egalari tomonidan tartibga solinadigan markaziy asab tizimidir" deya e'tirof etadi Nikolay Nikonov. Evgeniy Vodolazkin esa, "Yoshlikda aniq va tezkor javoblar talab qilinadi. Agar siz ularni kitobdan emas, Internet tarmog'ining biron bir joyidan topsangiz ma'lum vaqt o'tishi bilan, tarmoq va kitob juda boshqacha tarzda to'yinganligi ayon bo'ladi: farq urug' va non o'rtasidagi farq bilan bir xil" deb hisoblaydi[3].

Bu borada eng zaif foydalanuvchilar guruhi o'zlarining qiziquvchanligi tufayli zamonaviy gadjetlarni yaxshi biladigan, lekin har doim ham Internetning qorong'u burchaklarida nimani kutish mumkinligini tasavvur qila olmaydigan o'smirlardir, yosh bolalar hamda hattoki yetarlicha bilimga ega bo'lmagan katta yoshdagilarni tashkil etadi. Ularning Internetda bo'lishlarini iloji boricha xavfsizroq qilish va ularni raqamli makonda yaxshi navigatsiya qilishni o'rgatish muhim vazifadir. Muammo ko'lamini etarlicha baholamaslik va zaruratga ahamiyat bermaslik bunday guruhdagi insonlar orasida turli psixologik, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy tarafdin og'riq oqibatlariga olib keladi. Bu kabi oqibatlarni oldini olish uchun nimalar qilish zarur va muhim?

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Eng avvalo, ota-ona, atrof muhit, o'qituvchilar va tarbiyachilar bolaning shaxs bo'lib shakllanishiga, odob-axloqiga ta'sir qiluvchi raqamli muhitda qanday

boshqarish kerakligi, falokat sodir bo'lsa va o'smir internetda kiberbuzarlikka uchrasa yoki ekstremistik tashkilot tarmog'iga kirib qolsa nima qilish kerakligi haqida ko'p savollarga javob va yechim topish kerak.

Mualliflar tomonidan to'plangan va tahlil qilingan material o'smirlar raqamli muhitda tez-tez duch keladigan Internet xavflarini aniqlashga imkon berdi. Ular orasida:

- kiberbulling, yoki internetda bezorilik;
- o'z joniga qasd qilish xatti-harakatlarini rag'batlantirish;
- ekstremistik, terroristik mazmundagi tarmoq tarkibini tarqatish va ekstremistik, terroristik faoliyatga jalb qilish;
- Internetda buzg'unchi kontentni tarqatish; gadgetlarga qaramlik;
- aniq fotosuratlarini yuborish va shaxsiy xavfsizlikni buzish kabi holatlar juda kengayib bormoqda.

Mazkur maqolada bolalar tarmoqda yuzaga keladigan va xavf sifatida qabul qilinadigan o'ziga xos hayotiy vaziyatlarning tavsifi, oqibatlarining xususiyatlari, yaqinlashib kelayotgan muammolarni tan olishga imkon beruvchi belgilar va ushbu muammolarga olib keladigan qo'zg'atuvchi obyektlar yoki qo'zg'atuvchi subyektlar, shuningdek, oldini olish bo'yicha tavsiyalar, virtual muhitda muloqotning salbiy tomonlari aks ettirilgan. Masalan, ba'zida bezorilik tashkilotchilari ma'lum bir shaxsni qo'rqitishga bag'ishlangan maxsus sahifalar yaratadilar. Ular qo'pol multfilmlar joylashtiradilar, haqoratli fotosuratlar yoki videolarni nashr etadilar, haqoratli laqablar bilan chiqishadi, jabrlanuvchi haqida haqoratli mish-mishlarni tarqatadilar. Bezorilikning bu turi o'smirlar orasida juda mashhur: ular jabrlanuvchining surati va telefon raqamini joylab, uning nomidan raqam egasi jinsiy xizmatlar ko'rsatayotganini e'lon qiladi. Ba'zida odamlar haqorat va tahdidlar bilan izohlar yoki shaxsiy xabarlar bilan taqib qilinadi. Ta'qib qilishning yana bir mashhur shakli - jabrlanuvchi haqidagi ma'lumotlarni uning xohishiga qarshi nashr qilishdir. Odamlar jabrlanuvchi nomidan uning qarindoshiga, o'qituvchilariga xabar yozishadi - bu ham bezorilikning keng tarqalgan usuli [42]. Natija esa, siz Internetdagi

qo'rqitishga, taqiblarga e'tibor bermasligingiz, hech narsa bo'lmayotgandek tuyulishi mumkin. Lekin aslida unday emas.

Kiberbulling natijasida jabrlanuvchida uyat, tashvish, befarqlik hissi paydo bo'ladi, bu esa keyinchalik ruhiy tushkunlik, hattoki ruhiy kasalliklarga aylanadi. Jabrlanuvchini uzoq vaqt davomida zaharlagan tajovuzkor, haqiqiy zo'ravonlik holatida, insonning zaifligini, uning og'rig'i va azobini ko'rganida to'xtashi mumkin. Agar ish Internetda sodir bo'lsa, unda hech qanday fikr-mulohaza yo'q, tajovuzkor qoniqishga erisha olmaydi va qurbonini qo'yib yubormaydi. Kiberbullingni to'xtatib bo'lmaydi. Bu ijtimoiy tarmoqlarga yuqori darajada qaramlik bilan bog'liq. Agar maktabda qo'rqitish sodir bo'lsa, u hech bo'lmaganda bola tashqariga chiqqanda yoki uyda bo'lganida tugaydi. Tarmoqda esa aksincha, telefon yoqilishi bilan hammasi yana davom etaveradi.

Ijtimoiy tarmoq ko'pincha uyali aloqa o'rnini bosadi: u ota-onalar, o'qituvchilar, sinfdoshlar bilan muloqot qilish uchun xizmat qiladi. Jabrlanuvchi Internetda o'zini topishi bilanoq, u yana o'z surati ostida haqoratimiz yozuvlarni yoki uning telefoniga tushayotgan ruhiy tushkunlikka tushgan xabarlarini ko'radi. Har qanday bezorilik, shu jumladan kiberbulling qurbonlarning psixologik salomatligi uchun xavflidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zo'ravonlik ko'pincha bolalar va o'smirlarni depressiyaga va boshqa kasalliklarga olib keladi, ularning o'ziga bo'lgan hurmatini pasaytiradi va jamiyatdan uzoqlashishiga olib keladi. Oqibatda esa ular o'z joniga qasd qilish haqida ko'proq o'ylashadi. Ammo bezorilar ham xavf ostida: ular keyinchalik alkogol va giyohvandlikdan o'z tengdoshlariga qaraganda tez-tez azoblanadi, shuningdek, depressiya va o'z joniga qasd qilish fikrlariga ko'proq moyil bo'ladi. Kiberbullingning ko'payishi maktab davrida ko'proq uchrasa, aksariyat qurbonlar va tajovuzkorlar 10 yoshdan 15 yoshgacha bo'lganlardir.

Yoshlar ekstremizmining muhim omillari orasida radikal e'tiqodlari bilan ajralib turadigan ota-onalarning ta'sirini ta'kidlash kerak, ular o'z suhbatlarida bolaning barcha muammolarni tubdan hal etishga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Ekstremistik qarashlar tarafdorlari bo'lgan tengdoshlar guruhining, shuningdek,

o'smirning ijtimoiy doirasidagi obro'li shaxslarning (o'qituvchilar, sport yoki ijodiy seksiyalar rahbarlari, yoshlar tashkilotlari rahbarlari va boshqalar) ta'siri muhim rol o'ynaydi. Bunda asosiy salbiy xususiyat albatta stress. Stress dunyoni idrok etishning radikallashuviga olib kelishi mumkin, bu jamiyatda parchalanishni, aniq odamlarga va umuman jamiyatga salbiy munosabatni keltirib chiqaradi. Ekstremistik qarashlar shaxsning o'z g'oyalari va axloqiy munosabatlari, shaxsiy psixologik xususiyatlari (tajovuzkorlik, taklifchanlik), o'tmishdagi og'ir voqealardan ruhiy zo'riqish natijasida yuzaga kelishi mumkin. Oqibatlari Qonunda belgilangan yoshga to'lgan shaxs ekstremizm uchun ham ma'muriy, ham jinoiy harakatlarga jalb etilishi mumkin.

Yoshlarning kiberbulliatsiya qilinayotganini aniqlash mumkin bo'lgan belgilar:

- ijtimoiy tarmoqlardagi kam sonli do'stlar;
- E'lon qilingan ma'lumotlarga nisbatan salbiy fikrlarning ko'pligi;
- voqealar/harakatlarni muhokama qilishda – shaxsni baholashga o'tish;
- yorliqlash va haqorat qilish;
- xavfli vaziyatning rivojlanishiga turtki beruvchi triggerlar (tetik mexanizmlar):
- samimiy fotosuratlarni tarqatish;
- kattalarning vaziyatdan uzoqligi;

individual shaxsiy yoki ijtimoiy xususiyatlar bilan bog'liq ijtimoiylashuv va moslashish muammolari ("noto'g'ri oila" bolalari);

- sinfdan kimgadir "qarshi" yo'naltirilgan hisoblar va jamoatchilikni yaratish;
- ijtimoiy intellektning etishmasligi.

Yoshlar kamdan-kam hollarda o'z muammolari bilan ota-onalariga murojaat qilishadi, onalar va dadalariga ular o'zlari harakat qilmaydigan joyga ruxsat berishni xohlamaydilar. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar siz yashirmoqchi bo'lgan juda ko'p sirlarni saqlaydi. Shuning uchun maslahatchi ko'pincha xayrixoh maslahatchi sifatida ishlaydi. Agar siz bolani qiziqtiradigan masalalarda unga qobiliyatingizni ko'rsatsangiz gina vakolatga ega bo'lishingiz mumkin. Tajribangizni ijtimoiy tarmoqlarda baham ko'ring va uni "doim onlayn" deb tanqid qilmang.

Shundagina sizga ishoniladi. Har qanday bezorilikda nafaqat jabrlanuvchi, balki tajovuzkor, shuningdek, hujumlarning guvohlari ham ishtirok etganligi sababli, siz hamma bilan gaplashishingiz kerak. Ammo, agar siz bunday suhbatlarga va tajovuzni zararsizlantirishga tayyor bo'lmangiz, psixolog bilan maslahatlashing. Biz qilishimiz kerak bo'lgan birinchi narsa, imkon qadar tezroq bloklanishi uchun buzg'unchi kontent haqida xabar berishdir. Agar siz yosh o'smirning bezorilikni uyushtirganini bilsangiz, u bilan bu kabi muammolarni yakka tartibda hal qilishingiz kerak, u buni ataylab yoki ahmoqlik uchun qilganmi, bilib olishingiz kerak. Agar siz yaqinlashib kelayotgan fojining ba'zi belgilarini topsangiz, shoshilinch choralar ko'rishingiz kerak. Hozirgi vaqtda yoshlar bilan eng ishonchli aloqani o'rnatish, ular bilan ularning xatti-harakatining o'zgarishi sabablari haqida xotirjam gapirishga harakat qilish juda muhimdir. Oilada qiyin mavzulardagi suhbatlar, mashhur e'tiqodga zid ravishda, xavfli vaziyatlarni keltirib chiqarmaydi, aksincha, ulardan qochishga yordam beradi. Bolaning taqdiriga samimiy qiziqish, ishonch va yaqin aloqa muammoning eng yaxshi davosidir.

XULOSA

Agar yoshlarda xavfli jamiyatga aralashish belgilari paydo bo'lsa, yoshi kattalar, ba'zan esa mas'ul shaxs yoki mitasaddi tashkilotlar muammoni hal qilishga professional yondashishi kerak. Yoshlarning qiziqishlari va sevimli mashg'ulotlarini bilib olish, unga ushbu sohada faol ijodiy faoliyat uchun variantlarni taklif qilish; uni umumiy ishda jalb qilish, uning atrofida boshqa bolalarni birlashtirish va hokazo. Agar u jamoaviy tadbirlarda ishtirok etishdan qochishda davom etsa, tengdoshlarini ijtimoiy tarmoqlarda faol yozishmalar orqali aloqa o'rnatishga undash lozim.

Aynan shu xususiyatlar, bizning fikrimizcha, yoshlarning Internet makonida psixologik xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi, chunki ular unga olingan ma'lumotlarni aniqlash va tahlil qilish va Internet tahdidi turini aniqlash imkonini beradi" [4].

Yoshlarning va umuman fuqarolarning internetdagi terroristik va ekstremistik kontentga duchor bo'lishini aniqlash mumkin bo'lgan belgilar:

- o‘z akkauntlarida odamlar/guruhlar/millatlarni etnik va diniy mansubligiga qarab kamsituvchi kontentni joylashtirish;
- ekstremistik kontentni tarqatuvchi onlayn hamjamiyatlarga obuna bo‘lish;
- “Like”, ulashishlar, retvitlar va boshqalar orqali ushbu kontentni intensiv qo‘llab-quvvatlash;
- "qal’ada qamal qilinganlar" ongini;
- bir kishining xislatlarini guruh/xalq/millatga o‘tkazish;
- ekstremistik, millatchilik qarashlarini birlashtiradigan do‘stlarning mavjudligi;
- tarixni soxtalashtirish, fashizmni targ‘ib qilishga qaratilgan akkauntidagi belgilardan foydalanish;
- ramzlarni ishlab chiqish va norozilik metaforalaridan foydalanish.

Yoshlarning ongi va xulq-atvoriga internet tarmog‘idagi terroristik va ekstremistik mazmundagi salbiy ta’sirlarning oldini olish va tarbiyaviy ishlar sohasidagi o‘qituvchilar, maslahatchilar, mutaxassislar tomonidan ta’sir ko‘rsatish juda muhim. Bu borada: fikr bildirish zarurligiga chaqirish; tanqidiy fikrlashni rivojlantirishni rag‘batlantirish; muqobil variantlarni taklif qilish va e’tiborni ijtimoiy manfaatli faoliyatga qaratish; terroristik va ekstremistik mazmuni aks ettirishga yordam berish; ongni manipulyatsiya qilish texnologiyalarini muhokama qilish; maktab o‘quvchilari o‘rtasida Internetda muloqot qilish madaniyatini rivojlantirish zarur.

Kattalarni Internet aloqasi bilan bog‘liq har qanday tahdid yoki xavotirlar haqida zudlik bilan xabardor qilishga e’tibor qaratishni unutmaslik davr talabi. o‘smirlar bilan muloqatda asosiy vaziyfa faqat bag‘rikeng dunyoqarashni mustahkamlashdir. Bunday yoshlarda odatda ixtiyoriy ravishda ijtimoiy ishlarga jalb qilinadi, chunki ularda tajovuzkor kayfiyat yo‘q. Ekstremistik e’tiqodlarni shakllantirgan o‘smirlar bilan ishonchli munosabatlarni o‘rnatishga yordam beradigan individual, nostandart yondashuvni topish muhimdir. Natijada o‘smirning ishontirishi va jamoat hayotiga faol qo‘shilishi kerak. Bu, shuningdek, ta’lim tarbiya maskanlarining aksaruyati ko‘p hollarda bola va ota-onalar bilan individual suhbatlarini o‘z ichiga oladi halos, ular

ko'pincha uning o'ziga xos manfaatlariga e'tibor bermaydilar. "Birinchi, bu maktablarning ijtimoiy-psixologik xizmati tomonidan o'tkazilishi kerak bo'lgan barcha bolalarning diagnostikasi, qog'oz ko'rinishida yoki iloji bo'lsa, maxsus suhbat davomida - frontal, guruhda elektron test o'tkazishni talab qiladi. Har holda, avvalo, bolalarning mayl va kayfiyatini aniqlab olishimiz, so'ngra ularni aniqlab, yozib olishimiz bilanoq, turli ijtimoiy mavzularda sinf soatlari, ota-onalar yig'ilishlarini o'tkazishimiz kerak.

Adolatsizlik va muqarrar hayotiy qiyinchiliklarga duch kelgan ba'zi beqaror shaxslar jamiyatga qarshi chiqishni, ijtimoiy o'zgarishlarni majburlashni va davlat hokimiyati organlariga tajovuzni qo'zg'atishni afzal ko'radilar. Bu tajovuz ko'chalariga, shaharlarga tarqalib, yoshlarni va aholining boshqa ijtimoiy faol qatlamlarini ijtimoiy infratuzilmaga zarar etkazuvchi noqonuniy, antidemokratik harakatlarga undaydi" [3].

Xavfli vaziyatning rivojlanishini qo'zg'atuvchi triggerlar (tetik mexanizmlar):

- tajovuzkor tarkibga ega o'yinlarga yuqori jalb qilish;
- maktabdagi otishma (maktabda otishma) va boshqa buzg'unchi kontent bilan bog'liq hisoblar va jamoatchilikka tizimli qiziqish;
- ota-onalar va yaqin atrof-muhit bilan masofani oshirish;
- qurolga amaliy qiziqish.

Shu o'rinda o'qituvchilar, ota-onalar, mas'ul shaxslar va qolaversategishli tashkilotlar tomonidan kiberbullingning oldini olish va unga qarshi kurashishda qator muhim omillarni sanab o'tsak:

- global tarmoqda o'qituvchilar, maslahatchilar, ta'lim sohasidagi mutaxassislarning mavjudligi;
- o'smir va yaqin atrofdagilarning hisoblarini kuzatish;
- bolalarda o'zini va individualligini qabul qilish madaniyatini shakllantirish;
- "ijtimoiy ishlab chiqarish" va do'stona onlayn hamjamiyatlarni qidirishda talabalar va o'quvchilarning navigatsiyasi.

Oddiy maslahatlar: Facebook, VKontakte va boshqa ijtimoiy tarmoqlar sozlamalari yordamida yoqimsiz sharhlar va xabarlardan xalos bo'lishga imkon beradi. Shuningdek, siz odamlarning postlar va fotosuratlarda o'zlarini teglashiga yo'l qo'ymasligingiz mumkin. Oxir-oqibat, huquqbuzarlarni oddiygina blokirovka qilish mumkin. Agar kimdir sizni yoki farzandingizni ijtimoiy tarmoqda haqorat qilsa, siz "Hisobot" tugmasi orqali resurs ma'muriyatiga shikoyat qilishingiz mumkin[2].

Bizni dono xalqimizni "Bitta bolaga etti mahalla javobgar" degan ajoyib maqoli har qachongidan ham dolzarv. Bugungi kunda yurtimizni chiroyli hayotini asrab avaylashimizda muhim hamda ko'z yumib bo'lmaydigan muammolaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Brodivskaya E.V., Dombrovskaya A.Yu., Karzubov D.N.** Qrim va Sevastopol talabalarining global tarmog'ida siyosiy ishtirok etish strategiyalari: ITMO universitetida "Internet va zamonaviy jamiyat" va "Digital Transformation & Global Society" (70 DTGS) II Xalqaro konferentsiya materiallari to'plami -2017 (qo'shma konferentsiya) (2017 yil 21-23 iyun), Sankt-Peterburg: ITMO University Press, 201 bet.

2. Kiberbulling // Internetda xavfsizlik: sayt. URL: <http://security.mosmetod.ru/internet-zavisimosti/98-kiberbulling> (kirish sanasi: 01/02/2019).

3. **Kirilenko V.P., Alekseev G.V.** Axborot urushi sharoitida ekstremizmga qarshi kurash muammosi // Boshqaruv konsaltingi. 2017. 4-son. 14–30 bet.

4. **Puchkova E.B.** Z avlodining virtual muhitida ishtirok etish // Xalqaro amaliy va fundamental tadqiqotlar jurnali. 2015 yil. 10-son (2-qism). S. 364